

Cuprins

Biografie

Leonard Oprea

RADIOGRAFIA CLIPEI

Ediția a III-a, adăugită și revizuită

Tracus Arte
2016

Cuprins

Biografie	7
Călătorii fantastice în real (Gabriela Gavril)	19
Pianul din mijlocul câmpiei	27
Într-o după-amiază, acasă	34
Noapte de iarnă	42
Cenușăreasa	49
Stare	64
O geană de purpură	72
Logodnicul	92
Cale în noapte	106
E atîta frumusețe în jurul nostru	115
Floarea roșie	136
O carcasă, doar atît...	147
Peștele însetat	156
Visul	166
Digresiune	172
În această lume	250
Clipe dintr-o zi	259
Sosia	296
Spaima de mine-însumi	320
Referințe critice	357

Călătorii fantastice în real

În 1991, când în sfârșit reușea să vadă lumina tiparului, am scris un articol despre *Radiografia clipei* de Leonard Oprea, în numărul pe martie al revistei „Convorbiri literare”. Din păcate, momentul apariției acelei ediții era unul cuprins mai degrabă de frenezie politică decît de apetența pentru literatură, așa că nu articolul meu, ci cartea însăși nu s-a bucurat de atenția necesară. În anul 2003, editura „Curtea Veche” a avut inițiativa salutară a unei noi ediții. Cred că este un moment mai bun, așa că propun o nouă pledoarie pentru această excelentă carte. Desigur, nu voi scrie un alt articol, că doar nu mi-am schimbat opiniile între timp!, ci îl reiau pe acela scris la cea dintîi ediție:

După o atît de lungă așteptare – în 1983, manuscrisul *Radiografiei clipei* era predat editurii „Dacia” –, Leonard Oprea are acum, în sfârșit, ocazia să-și vadă paginile tipărite. Coșmarul înfruntărilor prelungite cu cenzura, „tîrguielile” penibile – mai schimbă un titlu, mai taie aici, mai renunță... –, tragicomedia protestelor ignorate, încercările disperate de rezistență la distrugerii lente, de fiecare zi, teama aproape insuportabilă că numele tău ar putea să dispară fără ca nimeni să știe ce-ai încercat să scrii,

toate acestea au încetat. După șapte ani, *Radiografia clipei* își poate împlini menirea de carte. Propune cititorilor un scriitor deja format, stăpîn pe mijloacele sale, în stare să forțeze limitele limbii și ale prozei, să inoveze cu ingenuitate și ingeniozitate, fără a lăsa impresia de contra-făcut, de artificial, de rigid. Propune o proză oarecum diferită de ce s-a publicat – să nu uităm că în 1983 erau lansați „desanțiști”! –, care nu se mai mulțumește să rămînă la simpla, inofensiva descriere a cotidianului, la înregistrările facile ale unei pseudo-camere de vederi, la colajele impersonale, rezultatul (dar și sursa!) unui număr infinit de combinații. Scriitorul brașovean depășește scrierea crispată, transcrierea frînturilor de dialog și a scenelor amuzante, îmbinarea imaginilor mult prea cunoscute, etalarea bolnăvicioasă a cunoștințelor critice, căderea într-o bășcălie ieftină. Ochiul să este tentat să „radiografieze”, să străbată învelișuri banale pentru a ajunge la esență. Leonard Oprea nu este un descriptiv: dimpotrivă chiar, va încerca să se sustragă descrierii alternînd micile detalii, redescoperind un fond latent al existenței, absurd, întrezărit fugitiv în străfundul personajelor sale. Este mai curînd un colecționar de clipe-hibride pe care le pune la microscop cu o luciditate aproape insuportabilă, încercînd să vadă dincolo de ele, dincolo de materialitatea lor. *Radiografia clipei* nu mai oferă siguranța mahalalei și eliberarea prin hohote de rîs mai mult ori mai puțin grosolane, nici nu mai gîdilă plăcerea snobilor

de a regăsi în paginile ei citate din criticii favoriți sau dispute pe teme la modă. Este o carte incomodă, propunînd instrospecții tăioase, căderi dureroase în vidul de dincolo de privire, rătăcirii halucinante, descoperiri triste ale abisurilor sufletești. Este o carte unde orice gest cunoscut poate deveni o plonjare în plin fantastic, în spațiul paradoxal al coexistenței a două lumi. Cele mai obișnuite întîmplări pot trezi zbaterile necunoscutului din noi, cele mai normale situații permit glisări în afara realului, răsturnări neașteptate de sens. Rătăcirile visului capătă coerență, în vreme ce alcătuirile logice se dezintegrează. Existența personajelor întepenite sub privirea necruțătoare a autorului este pusă sub semnul întrebării, pe cînd dedublările, multiplicările lor imagine apar cu destulă ușurință în spațiul prozelor. Orice pas pe străzile anonime, orice dialog sau gest nejustificat poate duce al o scindare neprevăzută a ființei, la descoperirea angoaselor ascunse cu grijă pînă atunci. Părțile întunecate ale clipelor ies acum la iveală, iraționalitatea lor devine mai importantă decît simulacrul de normalitatea ce-a fost păstrat cu sfințenie. Descrierea – atunci cînd apare – este îngrijorătoare: fiecare amănunt poate fi, mai tîrziu, punctul de plecare al unui nou coșmar-existență, fiecare obiect transformîndu-se într-un avertisment, o cheie pentru înțelegerea traiectoriei iraționale a prozei. Nevrozele personajelor, complexe lor, angoasele nemărturisite sînt lăsate acum la lumină, căpătînd materialitate.

Se produce, progresiv (și parcă fără știrea autorului), o rupere a echilibrului iluzoriu, păstrat cu greu. Răsturnarea de sens e oricând posibilă, orice o poate determina. Plăsmuirile bizare ale minții – ținute în întuneric – răsar la suprafață, amorfe, împrumutînd formele raționale, încît, pînă la urmă, delimitarea nu se mai poate face. Trezirea din vis-coșmar-halucinație-delir e, poate, doar căderea într-o nouă zvîrcolire. Certitudini nu mai există, totul s-a relativizat. Gîndurile ciudate ale unor personaje redevenite misterioase, nemulțumite, isteria abia camuflată sub hainele peticite ale normalității, nebunia pe cale să explodeze distrug echilibrul prozelor, făcînd ca în spatele fiecărui cuvînt să poată fi bănuită o capcană. Modificările nu sînt imprevizibile și, totuși, se produc pe neașteptate, luînd prin surprindere personajele și cititorul. Și aceasta pentru că, inițial, proza pare să evolueze liniar, în limitele consemnării realului, devenind însă, brusc, contrariul său. Lectura este însă dusă de inerție în aceeași direcție, încercînd într-un mod cu totul nepotrivit să pună devierile de sens pe seama „figurilor”, să explice metamorfozele lumii prozelor lui Leonard Oprea prin caracterul vădit poematice al scrisului său. Se încearcă – poate dintr-un reflex de apărare – transformarea *Radiografiei clipei* într-o culegere de parabole coerente și, desigur, justificabile. Însă, așteptările cititorului sînt înșelate, erupția fantasticului, necunoscutului în mijlocul banalului este de neexplicat și, mai ales, chinuitoare. „Călătoria”

inițiată este neliniștitoare și distructivă: este o cădere în zonele tulburi ale ființei, în misterul ei, dar și o descindere într-o lume care refuză orice explicație, acceptînd doar să-și prezinte materialitatea. Neliniștea se insinuează discret, fără vreo pregătire, privind „înăuntrul” personajelor devine o privire „dincolo” de ele, într-un spațiu absurd. Epicul a fost redus la minim, fiind înlocuit de ezitarea figurilor multiplicată în spațiul prozei și de nehotărîrea cititorului. Imaginile haotice ale reveriilor, inconsistentele deliruri sau aproape străveziile sînt, pînă la urmă, ordonate de apariția brutală și de contestat a necunoscutului, de invazia formelor hibride aparținînd realității imaginației sau imaginarului realității. Aceasta nu înseamnă însă că s-ar oferi vreo soluție, că ar fi orientată în vreun fel lectura. Dimpotrivă, se oscilează mereu între realitatea redusă la o monotonie de nesuportat și un tărîm inexplicabil, obsedant, dar impalpabil. Pentru a se face posibilă „călătoria fantastică” este necesară păstrarea cu orice chip a incertitudinii și a ezitării ce împiedică orice soluție rațională.

Cu o măiestrie de invidiat, Leonard Oprea știe să potrivească finalurile prozelor sale scurte, astfel încît să coincidă cu momentele de maximă tensiune, cînd calmul a fost spart, cînd s-a rupt perdeaua protectoare a obișnuinței, lăsînd să se observe, pentru cîtva timp, celălalt schelet, de o altă consistență. Neliniștea care, la început, era ca o muzică în surdină, izbucnește în final, în toată splendoarea absurdității ei, recunoscînd

sfîșierea, răsturnarea ordinii și orbecăirea cititorului. Momentele de criză devin din ce în ce mai evidente în final, unde n-a mai rămas nimic din aparenta siguranță a „realității”. Ca și coperta volumului, chipurile, cuvintele, gesturile se suprapun, se amestecă în alcătuirii noi, ciudate. Degradarea dialogului, lîncezeala, revelațiile dulcele, dezmațul trist și zbaterile inutile pentru a mai lăsa impresia de vitalitate dovedesc golirea de sens a ordinii care tocmai s-a prăbușit. Finalurile conștientizează criza acută, evitînd să găsească vreo soluție. Sînt țipătul saxofonului care încheie melodia fără a fi spus totuși ce trebuia spus, condamnat parcă să rămînă mut, în ciuda muzicii sale, să o ia mereu, sisific de la capăt.

Abia acum, la finalul prozelor, se dovedește că sistemul de lectură care ar fi încercat să descopere și să analizeze „figurile” era cît se poate de eronat: metaforele, comparațiile, parabolele lui Leonard Oprea erau false metafore, false parabole, false comparații. Trebuiau citite în sensul lor literal, ca semne ale fantasticului latent, ca încercări disperate de a recompune un limbaj în stare să cuprindă și să facă perceptibilă interferența dintre cele două lumi, la fel de inconsistente. Omul-marionetă, care se îndoiește de sensul existenței sale, este și o metaforă, dar, totodată, hibridul de carne și lemn, înspăimîntătoare figură, golemul rătăcind pe străzi, ducînd în eroare prin asemănarea lui cu celelalte fețe. Ce e mai ușor de acceptat: visul unei marionete ce se crede un individ respectabil sau visul unui

indivîd oarecare ce se închipuie marionetă? Paloarea cadaverică a lui Fabio din *Geana de purpură* este un posibil indiciu al învierii sale, crucea care-i crește din piept devine la fel de materială ca și florile lui Boris Vian, născute dintr-un trup vlăguit. Distanța între limbajul metaforic și cel prozaic a fost anulată, prozele lui Leonard Oprea mizînd mereu pe o dublă lectură, pe o lectură în stare de alertă, care să le redea vioiciunea, nesiguranța și reducția.

Gabriela GAVRIL

Dedic astă confesiune de credință
prietenului și maestrului meu
genial și blănuț, Vladimir Gelin